

אשה הסובלים ממום או ממחלה משמעותיים, שאילו היו יודעים אותם המזדווגים עמהם לא היו מסכימים לשידוך, וודאי מחוייבים לגלות לבן הזוג את הבעיה קודם השידוכין, כדי שלא יהיו קידושי טעות, וגם בלא זה יש בוודאי איסור אונאה בענייני נישואין כמו בענייני ממון, ואולי עוד יותר חמור¹.

החובה היא גם על האב או האם לגלות מומים או מחלות של בני ביתם².

אם אחד הצדדים מבקש מידע על זולתו מאדם שלישי לצרכי שידוכין, מצווה וחובה לספר לו את הידוע, ובלבד שמדובר בעובדה בדוקה ואמיתית, ודין זה נכון אפילו אם בגלל מידע זה יתבטל השידוך³.

רופא שיודע דבר מחלה רצינית ומשמעותית אצל אחד הצדדים המשודכים, כגון מחלה ממארת, והצד החולה לא מספר על כך לצד השני, הרי הוא חייב לגלות את הדבר, ועדיף שיעשה זאת בעקיפין, כך שהצד הבריא יחקור

קביעת אבהות – ראה ערך אבהות

קביעת אמהות – ראה ערך הפריה חוץ-גופית

קביעת רגע המות – ראה רגע המות

קידושין וגרושין

א. הגדרת המושג

בערך זה יידונו עניני שידוכין, קידושין, נישואין וגירושין הנוגעים לבעיות רפואיות, ובעיקר מומים ומחלות באיש או באשה אשר משפיעים על הקידושין והגירושין. רבים מהמומים המוגדרים והמיוחדים נידונו בערכים הנוגעים לאיברי הגוף ומערכות הגוף השונות. בערך זה יידונו רק ההיבטים הכלליים של המומים.

ב. שידוכין וקידושין

חובת גילוי מומים ומחלות – איש או

רמב"ם מכירה יח א; טוש"ע חו"מ רכח ט. וראה סמ"ע סי' רכו סק"א. וראה רמב"ם דעות ב ו, על איסור רמאות וגניבת דעת. [2] ס' חסידים סי' תקז. וראה רמב"ם רוצח יב יד, באיסור הכשלת הזולת בדבר שהוא עיוור בו. [3] שו"ת משנה

[1] שו"ת אגרות משה חאבה"עו ח"ד סי' עג אות ב (וכתב שם שחולה לספר לבן הזוג על מחלת מארפאן, שהיא מחלה תורשתית עם פגיעות בלב ובעינים); שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' רנד. איסור הונאה במקח וממכר רגיל מבואר בגמ' ב"מ ס א;

בעצמו את הבעיה⁴.

איש או אשה שסבלו מבעיה רפואית בעבר, וכעת הם בחזקת בריאים, כגון שאחד מהם עשה ניסיון התאבדות בעבר, וחלפו שנים והוא מתפקד כראוי, ולדעת הרופאים הסבירות שיעשו ניסיון התאבדות חוזר היא נמוכה ביותר, או שאחד מהם סבל מהתקף כפיוני אחד או שניים, ויש סבירות גבוהה מאד שלא יחזרו עוד התקפים כפיוניים – יש מי שכתב, שמכל מקום חייב לספר למי שמשתדך עמו⁹; ויש שמשמע מהם, שבמקרה כזה רשאי להעלים מידע זה¹⁰. ואם עברה ניתוח פלסטי לתיקון מום של חוטם ארוך, איננה צריכה לגלות זאת, שהרי כעת אין כלל מום כזה¹¹.

נערה שנתפתתה בילדותה וזינתה, ואחר כך עשתה תחבולה רפואית לתקן את קרום הבתולים, ויש חשש שאם תגלה דבר זה למשודך, יתבטלו הקידושין, וייגרם לה ולמשפחתה בושה רבה – מותר לה להעלים דבר זה¹².

אם הבחור עבר ניתוח לכריתת אשך אחד עקב מחלה, שלהלכה התירו

עיתוי גילוי המום – יש מהפוסקים שיעצו לא לגלות מומים ומחלות בפגישה ראשונה ושניה, אלא יגלו לצד השני את הבעיה לפני התחזקות קשרי השידוכין, שאם לא כן לעולם לא יוכל האיש או האשה להתחיל בקשרי שידוכין⁵.

מחלוקת בין ההורים לבן – אם ההורים מונעים מבנם לספר על פגם מסויים שיש לו, והוא דווקא רוצה לספר על כך לפני הנישואין, אין לבן חיוב לשמוע להוריו בעניין זה⁶.

מצבים שאין חובה לגלות – אם המחלה איננה רצינית, כגון שיש צורך רק לשמור על דיאטה מסויימת, אין חובה לגלות⁷.

אם אחד מהצדדים סבל ממום בעבר, שאילו היה נודע עליו לאחר הנישואין, הרי שבדיעבד הצד השני לא היה דורש גירושין, אין חיוב להודיע על כך לפני הנישואין⁸.

חי נפש מהדורה רביעאה חלק שו"ת סי' ז. וראה עוד על חובת גילוי מידע למשתדכים בע' סודיות רפואית הע' 56 ואילך. [8] קהילות יעקב יבמות דל"ח. [9] הרב י. זילברשטיין בשיעוריו לרופאים, בשם הגרי"ש אלישיב. וכן משמע משו"ת אגרות משה חאו"ח ח"ד סי' קיח. [10] הרב י. זילברשטיין בשיעוריו לרופאים, על פי אורחות רבנו (הסטייפלר) ח"א עמ' רע, ועל פי שו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' קלט. [11] שו"ת רבבות אפרים ח"ח סי' שפט. [12] שו"ת דברי יציב חאבהע"ז סי' טו. וכתב שם, שצריכה לקבל על עצמה לשוב בתשובה שלימה לפני בורא

הלכות ח"ב סי' רעח. ובפרטי הדינים של גילוי מידע לאחד הצדדים המשתדכים על ידי אדם אחר – ראה ע' סודיות רפואית, בגדרי התנאים והחייבים החלים במקרה כזה. [4] שו"ת חלקת יעקב חאבהע"ז סי' עט (מהד' ישנה ח"ג סי' קלו). [5] שו"ת אגרות משה חאו"ח ח"ד סי' קיח; שו"ת שבט הלוי ח"ו סי' רה. וכן שמעתי מפי הגרש"ז אויערבאך והגרי"ש אלישיב. וכן הובא בחוב' פוע"ה תשס"ד, עמ' 82, בשם הגר"מ אליהו. [6] הגרי"ז נויבירט, הובאו דבריו בנשמת אברהם חאבהע"ז ח"ב סי' לט סק"א. [7] שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' רנד; שו"ת קנה בושם סי' קכא;

הפוסקים שיבוא בקהל¹³ — יש הסבורים, שאין הוא מחוייב לגלות למשודכת על הניתוח הזה, ואם לא גילה — אין בזה מקח טעות, ואף אין בזה איסור הונאה וגניבת דעת¹⁴; ויש מי שסבור, שחייב לגלות את עובדת הניתוח, כי מדובר בפגם בגופו, ויתכן שצד המשודכת לא ירצה אותו בגלל פגם זה, למרות שלפי ההלכה הוא מותר בקהל¹⁵.

מקודשת; נמצא בה מום אחר חוץ מאותם המומים, אף על פי שאמר "מקפיד אני אפילו על זה", הרי זו מקודשת¹⁹; ואם אמר על מנת שאין בה כל מום, אפילו שאר מומים מעכבים²⁰.

המקדש אשה סתם, ונמצא עליה אחד מהמומים הפוסלים בנשים, הרי זו מקודשת מספק²¹.

בחור הסובל ממומים באשכים או בגיד בדרגה שיכולה לגרום בסכירות גבוהה להפרעה בפוריות, או להפרעה בקיום יחסי אישות — צריך לספר על כך למשודכת¹⁶.

קידשה על מנת שאין בה מומים, והיו בה מומים, והלכה אצל רופא וריפא אותה, אינה מקודשת; אבל אם התנתה האשה על מנת שאין בו מומים, והיו בו מומים, והלך אצל רופא וריפא אותו, הרי זו מקודשת²².

אשה שאין לה וסת — יש מי שכתב, שאינה חייבת להודיע על כך למשודך שלה¹⁷; ויש אומרים, שאשה שיש לה בעיות פוריות משמעותיות, חייבת להודיע למשודך על כך¹⁸.

קידשה על מנת שלא יהיו בה מומים, ונמצאו בה מומים, וריפאן הרופא — יש אומרים, שהרי זו מקודשת למפרע²³; ויש אומרים, שאין היא מקודשת²⁴.

תנאים בענייני מומים — המקדש את האשה על מנת שאין בה מומים, ונמצאו בה אחד מהמומים הפוסלים בנשים, אינה

סוגי מומים באופן כללי — יש מי שכתב, שאשה שיש לה מום בגלוי וגם מום בסתר, אין אומרים שכיוון שהתפייס

עולם. [13] ראה ע' סריס. [14] קהילות יעקב, יבמות, מהר"י חדשה סי' מד (מהר"י ישנה סי' לח); הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם ח"ה חאבהע"ז סי' ה סק"ב. [15] הגר"ש אלישיב, הובאו דבריו בנשמת אברהם שם. וראה עוד בשו"ת משיב דבר ח"ב סי' נ; שו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' קלט. [16] הרב י. וד"ר ח. קטן, תחומין, כה, תשס"ה, עמ' 47 ואילך. וראה שם, עוד דוגמאות למצבים שיש בהם חובה לספר, או שאין בהם חובה לספר. [17] שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ג סי' כז. וכתב שם, שבמצבים כאלו לא ברור שלא תוכל ללדת, אלא שיהיה לה קושי ללדת, והרבה אנשים לא מקפידים על כך, ועדיף

שתקבל על עצמה האשה שאם לא יהיו לה ילדים בתוך ארבע שנים, והבעל יתבע גירושין, תסכים לכך. [18] שו"ת ציץ אליעזר ח"ז סי' מח פ"ה; שם חט"ז סי' ד. [19] כתובות עב ב; רמב"ם אישות ז ז; טוש"ע אבהע"ז לט ג. [20] ב"ש שם סק"ח. וראה באוצה"פ שם סקט"ו אות א. [21] כתובות שם; רמב"ם אישות כה ב; טוש"ע אבהע"ז לט ה. וראה פרטי דינים שונים באוצה"פ סי' לט סקל"ב. [22] כתובות עד ב; רמב"ם אישות ז ט; טוש"ע אבהע"ז לט ו. וראה פרטי דינים באוצה"פ שם סקל"ג-ל"ד. [23] טוש"ע אבהע"ז לט ז. [24] בדק הבית שם. וראה באר הגולה שם סק"צ, ואוצה"פ שם

על המום שבגלוי, מן הסתם התפייס גם על המום שבסתר, כי יש לומר שעל ריבוי מומים מקפידים יותר²⁵.

שלפעמים נראית ולפעמים אינה נראית³⁰.

מום שבגללו האיש או האשה מסריחים מאד, הרי זה עילה לגירושין³¹, ודווקא כשהסרחון הוא כזה שרוב בני האדם נמאסים ממנו³²; ויש מי שכתב, שהיינו דווקא אם האשה דורשת גט וכתובה, אבל אם היא מוותרת על הכתובה, וטוענת שמאוס עליה הריח הרע, חייב בעלה לגרשה גם אם הריח הרע איננו חזק במיוחד³³; ויש מי שכתב, שדווקא אם הסרחון הוא מחמת מום שאינו גורם לו להיות חולה, אבל כשהוא חולה וזקוק לעזרת בן/בת הזוג, אין לכוף לגרש, אם מחמת הדין, או מחמת דרך ארץ³⁴.

מומים הפוסלים בכהנים²⁶ פוסלים בנשים²⁷, ויש מומים בנשים שפוסלים בהן, אף על פי שאינם פוסלים בכהנים.

יש אומרים, שדווקא המומים הפוסלים בכהנים, והמומים שהוסיפו עליהם בתלמוד לעניין נשים הם הנחשבים למום באשה לעניין קידושין וגירושין²⁸; אך רוב הפוסקים סבורים, שמומים אלו לאו דווקא הם, אלא כל מום שדרך בני אדם להקפיד עליו, הרי הוא מום באשה לעניין קידושין וגירושין²⁹.

המשתנת במיטה — יש מי שכתב, שאין זה מום באשה³⁵, אך רוב הפוסקים סבורים, שמצב כזה הוא מום באשה³⁶. בימינו יש טיפולים רפואיים וניתוחיים יעילים לתיקון המצב של אי-נקיטת שתן, ולפיכך מקום לשקול מחדש אם המצב

מומים ספציפיים — בתלמוד ובפוסקים נימנו מומים אלו: ריח רע, זויעה, וריח הפה, וריח החוטם, וקול עבה, ודדים גסים מחברותיה טפח, וטפח בין דד לדד, וצלקת, ושומא על הפדחת

סי' לט סק"ז-סקכ"ה. [31] ראה כתובות עו א; רמב"ם אישות כה יא; טוש"ע אבהע"ז קנד א. [32] פת"ש אבהע"ז סי' קנד סק"א, בשם הרא"ם; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ג סי' מג. [33] שו"ת ישכיל עבדי ח"ו חאבהע"ז סי' קיד. [34] שו"ת אגרות משה שם, על פי המבואר בעניין מי שהוא חולה חולי ארוך — ראה להלן הע' 57 ואילך. [35] שו"ת תשב"ץ ח"א סי' קכד, והובא בבי"א אבהע"ז סי' לט. וראה בהרחבה על תשובה זו במאמרם של הרב י. קטן ומ. נוימן, תחומין, כא, תשס"א, עמ' 132 ואילך. [36] בי"א ודרכי משה שם; רמ"א אבהע"ז קיז ה, שכן העיקר. וראה בנידון בשו"ת בית שלמה חאבהע"ז סי' עח; שו"ת בית דוד סי' כח; שו"ת משיב דבר ח"ד סי' פב; שו"ת בית יצחק חאבהע"ז ח"א סי' קכו; שו"ת מחזה אברהם ח"ב חאבהע"ז סי' י.

סקל"ה. [25] שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' קעה אות א. [26] ראה ע' כהן הע' 179 ואילך. [27] ואם הכוונה גם למומים הפוסלים בכהנים משום עשה, ומדרבנן, ומשום מראית עין — ראה ארצה"פ סי' לט סקט"ז אות' א-ג. [28] בי"א אבהע"ז סי' לט; שו"ת אשר לשלמה סי' סב. וראה בארצה"פ סי' לט סקל"א אות ב. [29] שו"ת הראנ"ח סי' קב; שו"ת יד ימין סי' יא; שו"ת רב פעלים ח"א סי' ז; ערוה"ש אבהע"ז לט יח; שו"ת אפרקסתא דעניא סי' קפ. וראה בארצה"פ שם. וראה בשו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קנט; שו"ת לבושי מרדכי חאבהע"ז סי' נח; שו"ת ציץ אליעזר ח"ז סי' מח פ"ה — שאשה שניטל רחמה הוא מום, ונחשב מקח טעות. [30] כתובות עה א; רמב"ם אישות ז ז; טוש"ע אבהע"ז לט ד. וראה הגדרת מצבים אלו בארצה"פ

הוא מום המחייב גירושין³⁷.

אשה מגמגמת, הרי זה מום לבטל שידוכין³⁸.

דין מומים באיש – ראה להלן.

בעניין נישואין עם קרובי משפחה, וחשש למחלות תורשתיות – ראה ערך תורשה.

חציצה לטבעת – כלה שיש לה תחבושת או גבס בידה, אין זה מעכב את נתינת הטבעת מדין חציצה, וזה נחשב כדיעבד³⁹.

קידושין באשה חולה – המקדש אשה חולה בדבר שאסור בהנאה, והיא מותרת ליהנות שלא כדרכו, או חולה מסוכנת שמותרת ליהנות אפילו כדרכה, נחלקו הפוסקים אם מקודשת אם לאו⁴⁰.

המקדש אשה חולה במחלה מסוכנת בדבר שיכולה להתרפא ממנו, הרי זו ספק מקודשת⁴¹.

שמות האיש והאשה – על פי צוואת

רבי יהודה החסיד אין לאיש לישא אשה ששמה כשם אמו, או ששמו כשם אבי האשה⁴². ואם קראו לאחד מהם שם בגלל חוליו, ושם זה זהה לאחד מבני הזוג הנ"ל – יש מי שכתב, שאין לחוש בכך⁴³; יש מי שכתב, שצריך להחמיר גם בזה⁴⁴; ויש מי שכתב, שאם לאחר חוליו נקרא רק בשם החדש שקראו לו בחוליו, והוא זהה לשם אבי האשה, לא ישאנה, אבל אם ממשיכים לקרוא לו גם בשמו הראשון, והצירוף אינו זהה לאבי האשה, מותר לשאתה לאשה⁴⁵. יש מי שכתב, שדין זה נאמר דווקא אם השמות הזהים הם משולשים, כגון ששמו ראובן, וחתנו ששמו ראובן יקח חתן שגם שמו ראובן⁴⁶.

ג. גירושין, חרם דרבנו גרשום, והיתר עגונות

מומים או מחלות באשה – אשה שיש לה מום או מחלה, ולפני הנישואין לא ידע הבעל על המום, תצא בלא כתובה, לא עיקר ולא תוספת⁴⁷.

הביא הבעל ראייה שעד שלא תתארס היו בה המומים, או שהודתה האשה בכך, והביא האב ראייה שראה הבעל את

וראה עוד באוצה"פ סי' לט סקל"א אות' ג-ה. [37] ראה מאמרם של קטן ונוימן, תחומין, שם. [38] שו"ת משברי ים סי' נא. וראה עוד בהרחבה בערכים שונים באנציקלופדיה על מערכות הגוף ואיברי הגוף ביחס למומים ומחלות בנשים. [39] הגרי"י נויבירט, הובאו דבריו בנשמת אברהם חאבה"ע"ו סי' לא סק"א. [40] ראה מאירי וריטב"א קידושין נו ב; משל"מ אישות ה א. וראה באריכות שיטות הפוסקים במצבים שונים באוצה"פ סי' כח סקקי"א אות' ז-ט. [41] ראה שו"ת מהרי"ל דיסקין, קונט' אחרון סי'

ה אות רז. [42] צוואת רבי יהודה החסיד בראש ס' חסידים, אות כו, הובא בספר הרוקח סי' שיז. הטעם המקובל לאיסור זה הוא משום סכנה, אך ראה בתו"ת בראשית פל"ב אות ד, שהסביר את טעם האיסור מעיקר הדין בכך שאסור לאדם לקרוא לאביו בשמו, ולכן כשם החותן זהה לשם החתן או שם החמות זהה לשם הכלה, לא יוכלו ילדיהם לקרוא לבן זוגם בשמם, עיי"ש. [43] שו"ת נובי"ת חאבה"ע"ז סי' טט. [44] חינו וחסדא ח"ב דרכ"ה. [45] שד"ח מע' חתן וכלה סי' ז. [46] חכמת אדם קכג יג. [47] כתובות

מאוסה עליו, ורוצה לגרשה ולתת כתובתה⁵³, וצריך לקיים לה שאר וכסות, אך לא חייב בעונתה⁵⁴, ואם היא מעכבת את הגט, איננה יכולה להוציא ממנו הנדוניא⁵⁵. ואם המום אינו ממאס אותה על בעלה, חייב לתת לה שאר כסות ועונה, אפילו אם רוצה לתת לה כתובתה⁵⁶.

האשה שחלתה, וראה בעלה שהחולי ארוך, ויש מי שכתב שהוא-הדין בחולי שאינו ארוך⁵⁷, ויפסיד ממון הרבה לרפואתה, רשאי לומר לה "הרי כתובתך מונחת, או רפאי עצמך מכתובתך, או הריני מגרשך", ונותן כתובתה והולך⁵⁸, אלא שאין ראוי לעשות כן מפני דרך ארץ⁵⁹, ודבר פשוט הוא, שיש בזה רוע מוסר⁶⁰. יש אומרים, שדין זה הוא דווקא כשאיננה מוטלת במיטה מחמת חוליה, אבל מוטלת על ערש דווי, חייב בעלה להמתין לה ולרפאותה⁶¹; ויש אומרים, שבכל מקרה רשאי לגרשה בגט וכתובה⁶².

יש אומרים, שבזמן הזה שיש חרם

המומים ושתק ונתפייס, או שחזקתו שידע בהן ונתפייס, הרי זה חייב בכתובתה; בא על אשתו ושהה כמה ימים, וטען שמום זה לא נראה לו עד עתה, אפילו היה בתוך הקמטים, או בכף הרגל, אין שומעים לו, חזקה אין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו יפה, וחזקתו שידע ונתפייס⁴⁸. ואפילו הוא מום גדול, אם נודע לבעל על המום לאחר הנישואין ומכל מקום המשך לדור עמה אחר שידע מהמום, אין לו עוד טענת מום, ולא יכול לגרשה בעל כורחה, ולא לשאת אשה על אשתו⁴⁹; אכן אם מדובר במחלה מדבקת, יכול לגרשה בעל כורחה⁵⁰. וכן אם מדובר במחלה סופנית, שאומרים הרופאים שאין תרופה למחלתה של האשה, והיא הולכת ומתנוונת, מותר לשאת אשה על אשתו בהיתר מאה רבנים⁵¹.

מום שנולד באשה לאחר הנישואין, אפילו הוא מום גדול, לא יכול בעלה לגרשה בעל כורחה, ונסתחפה שדהו. לפיכך אם רצה לקיים — יקיים, ואם רצה להוציא — יתן כתובה⁵², ומכל מקום אין כופים אותו להיות עמה, מאחר והיא

[56] ב"ש שם סקב"ה, ועיי"ש מה שכתב בנידון. [57] ח"מ אבהע"ז סי' עט סק"ב. [58] כתובות נא א; רמב"ם אישות יד יז; טוש"ע אבהע"ז עט ג. [59] רמב"ם וטוש"ע שם. [60] מ"מ שם. [61] ראב"ד ורשב"א, הובאו דבריהם במ"מ שם, והוא על פי ספרי עה"פ דברים יד יד — ושלחתה לנפשה, ואם היתה חולה ימתין לה עד שתבריא, קל וחומר לבנות ישראל שהן קדושות וטהורות. וראה בשו"ת מהרי"ט צהלון סי' ג. וראה בשו"ת עמק הלכה סי' נח, ובמפתחות שם, ובהע' עין משה לשו"ת מחזה אברהם ח"ב אבהע"ז סי' טו סק"א — אם דין זה הוא דווקא לגרשה בעל כורחה, או אף אם מסכימה לכך, עיי"ש. [62] רמב"ם, רא"ש וטור, הובאו דבריהם בב"ש

עג ב; רמב"ם אישות כה ב; טוש"ע אבהע"ז קיז ד. וראה שם בפרטי דינים הנוגעים למצבים שיכול היה הבעל לדעת מקודם, ומי צריך להוכיח אם ידע או לא ידע. [48] רמב"ם שם ה-ו; טוש"ע שם ט-י. [49] שו"ת מחזה אברהם ח"ב אבהע"ז סי' ב. [50] ראה דיון הפוסקים בעניין אשה נכפית בע' נכפה הע' 76 ואילך. ומחלת הקצרת איננה מחלה מדבקת — שו"ת מחזה אברהם שם. וראה שו"ת מהרש"ם ח"ג סי' שכו. [51] שו"ת מחזה אברהם ח"ב אבהע"ז סי' טו. [52] רמב"ם שם ט-י. [53] מהרי"ק שורש כז; רמ"א שם יא. וראה שו"ת מחזה אברהם ח"ב אבהע"ז סי' י. [54] ח"מ שם סקב"ב; ב"ש שם סקב"ד. [55] ח"מ שם

ויכולים להתיר לבעל לשאת אשה על אשתו בהסכמת מאה רבנים, כדי שלא יבטל מפריה ורביה⁶⁹.

אשה שנישאה, ואחר הנישואין התברר שסובלת ממחלת העגבת⁷⁰, שהיה לה קודם הנישואין, יכול בעלה לשאת אשה אחרת גם ללא היתר מאה רבנים, כי על דבר כזה לא גזר רבנו גרשום⁷¹.

יש בתי דין בישראל, שנוהגים להתיר לאיש לשאת אשה על אשתו כשהיא חולה ואינה יכולה לשמש את ביתה דווקא אם מקבלים חוות דעת מרופאים שאין תרופה למכתה. אך יש שכתבו שאין הדין כן, אלא כל ששהה עמה שנה ויותר בטיפול ברפואות ואשפוז בבתי חולים, וטוען שקשה לו לחיות בלא אשה, יכולים להתיר לו לשאת אשה על אשתו, ואפילו אלו שקבלו על עצמם חרם דרבנו גרשום⁷².

בעניין חרם דרבנו גרשום — יש מי

דרבנו גרשום שלא לגרש אשה בעל כורחה, אינו יכול לגרשה כשהיא חולה⁶³; ויש אומרים, שגם בזמן הזה יכול לגרשה מחמת חולי⁶⁴. ויש מי שכתבו, שהכוונה שיכול לומר שרוצה לגרשה ואינו חייב ברפואתה, אבל לא שיכול לגרשה בעל כורחה בפועל⁶⁵, וכן שאין הבעל חייב לדור עמה וליתן לה מזונותיה⁶⁶. ויש מי שכתב, שהיינו דווקא כשכתובתה מרובה, ויכולה להתרפא מכתובתה, אבל כשדמי כתובתה מועטים, אין הבעל יכול לפטור עצמו מרפואתה, ובוודאי שאינו יכול לגרשה⁶⁷. וכל זה במומים שמאוסים עליו, ולא יכול לדור עמה, אבל במומים שיכול לדור עמה, בוודאי אין כל היתר לגרשה בעל כורחה⁶⁸.

אשה הסובלת מכמה מומים, או שסובלת ממחלה משמעותית, ואינה ראויה לאישות, או שרואים שקשה לבעל לדור עמה מחמת מומיה, או שטוען שהיא מאוסה עליו מחמת מומיה, והיא מסרבת לקבל גט, לא חל חרם דרבנו גרשום,

וסי' טו. [69] אמרי דוד אבהע"ז סי' א; שו"ת חדות יעקב מהדו"ת סי' מו; שו"ת תירוש ויצהר סי' רג; שו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קיט; שו"ת מהרש"ם ח"ג סי' צג; שו"ת חבצלת השרון ח"ב סי' ו; שו"ת דבר אליהו סי' עג; שו"ת חבלים בניעימים ח"ב סי' פא; אלף המגן סי' ל. וראה עוד בשו"ת יביע אומר ח"ז ח"ב אבהע"ז סי' ב אות ד, ובאוצה"פ סי' א סקע"ג אות טו. [70] syphilis. [71] שו"ת צפנת פענח ח"א סי' פג. וראה בשו"ת רעק"א מהדו"ת סי' עד. [72] ראה שו"ת יביע אומר ח"ז ח"ב אבהע"ז סי' ב אות ד. וכתב שם, שבהיותו רב ראשי בתל-אביב, אסף את כל אבות בתי הדין בעיר, והרצה לפניהם שיטתו זו, והסכימו לדבריו. וראה עוד בנידון בע' שוטה הע' 284 ואילך.

שם סק"ד, ולדעתם דברי הספרי הם אסמכתא בעלמא מפני דרך ארץ. [63] מהרש"ל, הובאו דבריו בב"ש שם, ובח"מ שם סק"ג; שו"ת בית יצחק ח"ב אבהע"ז ח"א סי' קכו (וכתב שם, שמעולם לא שמענו שמי שחלתה אשתו יגרשנה בעל כורחה); שו"ת מחזה אברהם ח"ב ח"ב אבהע"ז סי' י, וסי' טו. [64] הר"א מזרחי, הובאו דבריו בח"מ שם; ב"ש שם. [65] שו"ת רעק"א מהדו"ת סי' סה; שו"ת חת"ס ח"ב אבהע"ז ח"א סי' קנב; שו"ת בית יצחק שם. [66] ראה שו"ת נובי"ת ח"ב אבהע"ז סי' קד; שו"ת רעק"א מהדו"ת סי' עד; שו"ת מע' גירושין סי' ב אות יג; שו"ת מחזה אברהם ח"ב ח"ב אבהע"ז סי' טו. [67] בית מאיר סי' עט פ"ג; שו"ת חוות בנימין ח"ב סי' מו. [68] שו"ת מחזה אברהם ח"ב ח"ב אבהע"ז סי' י,

שכתב, שהחרם חל גם על מצבי ספק⁷³; ויש מי שכתב, שהחרם נתקן רק על מצבי וודאי, אבל לא על הספק⁷⁴.

יתר המומים, ואפילו מומים גדולים, שאין הם פוסלים באיש⁷⁹; יש מי שחילקו בין אם היו המומים באיש קודם הנישואין, שיש לאשה טענת מומים, לבין אם הופיעו המומים לאחר הנישואין⁸⁰; ויש מי שכתבו, שמומים גדולים כבעל מהווים עילה לביטול הקידושין, וגם גט מדרבנן איננה צריכה⁸¹.

מומים באיש – יש אומרים, שכל המומים הפוסלים בנשים פוסלים גם באנשים, והיינו שאם נמצאו מומים משמעותיים באיש, אף זה נחשב כמקח טעות, וכופים אותו להוציא⁷⁵; יש אומרים, שדווקא בנשים מומים הם עילה לגרשן, אבל אם נמצאו מומים באיש, אין זה מקח טעות, ולא כופים עליו להוציאה⁷⁶; יש מי שכתב, שלאור מחלוקת הפוסקים בנידון, הרי זה ספק קידושין⁷⁷; יש מי שחילקו בין מומים באיש שכופים אותו להוציאה⁷⁸, שאם לא ידעה מהם הרי הקידושין בטלים, לבין

איש המוכה שחין ובעל פוליוס, היינו ריח הפה או ריח החוטם⁸², והאשה תובעת להתגרש, כופים אותו להוציאה⁸³.

האיש שנולדו לו מומים, בין מומים גדולים ובין מומים קטנים, בין שנולדו בו המומים לאחר שנשא את אשתו ובין שהיו לו קודם לכן, אין כופים להוציאה⁸⁴. יש

[73] שו"ת נובי"ק חאבהע"ז סוסי' פד. [74] שו"ת מנחת שלמה ח"ג סי' קג אות ז. וכן משמע תשובת בן המחבר בשו"ת נובי"ת חאבהע"ז סי' קמו. [75] רבנו שמחה משפירא, הובאו דבריו בשו"ת מהר"ם רוטנברג (קרימונה) סי' עז, ובאור זרוע ח"א סי' תשסא; שו"ת חות יאיר סי' רכא; ב"ש סי' קנד סק"ב; חידושי בית הלוי סי' ג; הגר"א הרצוג, פסקים וכתבים, כרך ז, חאבהע"ז סי' פא; שו"ת בית אב שביעאי חלק עזרת אברהם על אבהע"ז סי' כז; הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם חאבהע"ז סי' לט סק"א(ה). וראה עוד בשו"ת עין יצחק חאבהע"ז ח"א סי' כד. [76] שו"ת התשב"ץ ח"א סי' א; בי"ח אבהע"ז שם; בית מאיר שם סק"א; שו"ת שבות יעקב ח"א סי' קא; שו"ת יריעות שלמה ח"א סי' ח; פירושי איברא עמ' מא ואילך; חזו"א אבהע"ז סי' סט סק"ג; שו"ת מנחת יצחק ח"ז סי' קכח. וראה חידושי בית הלוי סי' ג. וראה עוד מאמרו של הרב ד. בס, תחומין, כד, תשס"ד, עמ' 194 ואילך. [77] שו"ת בית הלוי ח"ג סי' ג. אמנם ראה בחזו"א שם, שלדעתו זוהי ממילא הכוונה בשיטת הב"ש. [78] ראה להלן הע' 83 ואילך.

[79] ברכת רצה סי' קז; יד דוד (פסקי הלכות) ח"א דקפ"ו ע"ג. [80] שאילות משה סי' ב אות מח; הגר"א פרידמן, יגדיל תורה, שנה ב, קונט' כז. [81] שו"ת אהל משה ח"ב סי' קכג אות ח; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"א סי' עט-פ. וראה עוד בנידון בשו"ת אבן יקרה סי' נג, בעניין אפילפסיה; שו"ת בית הלוי ח"ג סי' ג, בעניין פגמים חמורים; שו"ת הרי בשמים מהדו"ת חאבהע"ז סי' קמו, וס' מנחת אברהם (הגר"א שפירא) כרך ב, עמ' צב ואילך (פורסם גם בפד"ר כרך טו עמ' ו ואילך). בעניין שוטה; שו"ת מילואי אבן סי' כט, בעניין שוטה; שו"ת עין יצחק סי' כד, בעניין חוסר כוח גברא; שו"ת שרידי אש ח"ג סי' לג, בעניין חוסר כוח גברא; שו"ת מהר"ם מרוטנברג (פראג) ח"ד סי' אלף כב, מרדכי יבמות סי' כט, שו"ת נובי"ק חאבהע"ז סי' פח, ונובי"ת חאבהע"ז סי' פ, בעניין כפירה; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ד סי' קיג, בעניין משכב זכור. וראה עוד בנידון מאמרו של הרב ד. בס, תחומין, כד, תשס"ד, עמ' 194 ואילך. [82] ראה ע' אף הע' 40 ואילך. [83] כתובות עז א; רמב"ם אישות כה יא; טשו"ע אבהע"ז קנד א. [84] כתובות עז א, מחלוקת; רמב"ם אישות כה יא; טשו"ע

אומרים, שדווקא אם נתעוור בעין אחת, או שנקטעה רגלו האחת וכיו"ב, אין כופים להוציא, אבל אם נתעוור בשתי עינים, או שנקטעו שתי רגליו וכיו"ב, כופים להוציא⁸⁵; ויש אומרים, שאף במקרה זה אין כופים להוציא⁸⁶.

בעל שהיו לו מומים, אפילו כאלו שכופים אותו להוציא את אשתו בגט, אם מתה האשה לפני שנתגרשה, הרי הוא יורש אותה⁸⁷.

הצלת אשה מעיגון במחלה מתקדמת של הבעל — איש שאובחן כסובל ממחלת אלצהיימר בגיל צעיר, והוא עדיין מתפקד היטב, אלא שידוע שבמשך הזמן תיפקודו השכלי ידרדר בהדרגה, ואז תישאר אשתו עגונה — יש שהציעו מספר דרכים להצילה מעיגון: הדרך המובחרת מבחינת ההלכה היא שהבעל יתן לאשתו גט לאחר זמן בשלב בו הוא עדיין מתפקד, כגון שיחול בשעה האחרונה שבה יהיה ראוי לגרש, לפני שיהיה במצב שאינו כשיר לתת גט, והוא צריך לתת לה נאמנות שלא יפייס, וגם ישבע שבועה חמורה שלא יבטל את הגט, ואחר שיגיע זמן אי-השפיות לא יתייחד עוד עם אשתו-גרושתו. דרך זו היא העדיפה כי אין בה שום חששות מן התורה. דרכים אחרות מומלצות פחות כי יש בהן חששות יותר חמורים, לגרש

עכשיו גירושין גמורים, ואחר כך לקדש את אשתו על תנאי שאם ישתטה ייבטלו הקידושין למפרע; לגרש בגט על תנאי, כגון בגט למפרע או בגט "אם"; לכתוב גט עכשיו עם ציווי שיינתן כאשר הבעל יהיה בלתי שפוי⁸⁸. ויש מי שכתב, שאם כותב בגט מעכשיו ולאחר זמן אין זו עצה נכונה כי במצב כזה דינה כספק מגורשת מעכשיו ואסורה להתייחד עמו, אלא יתן גט גמור עם ציון יום הנתינה, בתוספת תנאי שלא יחול הגט עד חצי שנה או שנה, ואם בתום תקופת חלות התנאי המצב לא הורע, יחזור ויתן גט באותה דרך⁸⁹.

הפרעות פוריות — זוג שאינם יכולים להיבנות זה מזו למרות טיפולים רפואיים מלאים, אך יש לכל אחד מהם סיכוי להיבנות מבן/בת זוג אחר, כופים את הבעל לגרש את אשתו, ולאפשר לה לשאת איש אחר, שממנו תוכל להיבנות⁹⁰.

איש או אשה הסובלים מבעיות פוריות, וניתן לטפל בבעייתם בעזרת הזרעה מלאכותית או הפריה חוץ-גופית — יש מי שכתבו, שאין לחייב את הצד השני להשתתף בפעולה הרפואית הנדרשת לצורך ביצוע ההפריה, היינו אין לחייב את האשה לעבור טיפולי פוריות לצורך הפריה חוץ-גופית כשהבעל עקר, ואין לחייב את הבעל להוציא זרע לצורך

אבהע"ז קנד ד. [85] רא"ש כתובות שם; טור שם; רמ"א שם, בשם י"א. וראה בב"י שם, שכן דעת הרמב"ם. [86] שו"ת הרא"ש כלל מב סי' ב; שו"ת אור זרוע סי' תשס; לבוש שם; ביאור הגר"א שם סקט"ז. וראה ביאור הגר"א שם על הסתירה בין הרא"ש על כתובות לבין שו"ת

הרא"ש. [87] רב שרירא גאון, שו"ת שערי צדק ח"ד ש"ד סי' נא; רי"ף ורא"ש כתובות סד א; ב"ש סי' עז סק"ו וסי' צ סקכ"ג. [88] במראה הבזק ח"ד סי' קלג. וראה שם באריכות הנימוקים השונים המתייחסים להצעות השונות. [89] שו"ת שבט הלוי ח"י סי' רנח. [90] שו"ת

הפריה חוץ-גופית כשהאשה עקרה, והרי

זו עילה לגט לצד הפורה. מאידך, אם הבעל סובל מבעיית אינ-אונות, יכול הוא לעבור את הטיפולים הנדרשים לתיקון מצבו, ואין זו עילה לגט. הכלל הוא, שאין לחייב את הצד הפורה לעבור טיפולים שלא כדרך כל הארץ לצורך פוריות, אך כאשר הטיפול הנדרש הוא רק לצד הבלתי-פורה, ואין בטיפולים כדי להפריע במערכת היחסים שבינו לבניה, אין זו עילה לגט⁹¹; יש מי שהסתפק בדין זה, ויתכן שאפשר להכריח את האשה לקבל הזרעה מלאכותית⁹²; ויש מי שכתב, שכיום יש לחייב את הצדדים לבצע מה שנחוץ להזרעה מלאכותית ולהפריה חוץ-גופית, שכן בזמננו טיפולים אלו הפכו להיות כמעט שגרתיים⁹³.

קביעת מום — קביעת האבחנה של מום או מחלה שבגינם כופים לגרש נעשית על פי רוב דעות של הרופאים⁹⁴.

בעניין נישואין וגירושין של מפגרים — ראה ערך פתי.

בעניין נישואין וגירושין של שוטה —

שמות לגיטין — איש או אשה שניתן להם שם מחמת חולי — יש אומרים, ששם זה הוא העיקר, ואף על פי שקוראים להם תמיד בשם הראשון, מכל מקום צריך להקדים בגט כתיבת השם השני שניתן מחמת חולי⁹⁵, ומכל מקום לא יכתבו את שני השמות יחד, אלא שם החולי העיקרי ראשון, והשם המקורי בלשון 'דמיתקרי'⁹⁶. ואם אין קוראים להם עוד כלל בשם השני, אין כותבים אותו כלל, ואפילו כטפל⁹⁷.

טביעת אצבעות לענייני עגונה — יש הסבורים, שבדיקה של טביעת אצבעות ממת היא סימן מובהק להתיר אשה מעגינותה, היינו אם בבדיקה כזו התברר שאמנם המת הוא הבעל, יש להתיר את האשה, שכן אין שני בני אדם שיש להם אותה טביעת אצבעות, ואין טביעת האצבעות של האדם משתנה לאחר מותו, עד להתפוררות מוחלטת של העור, וכמו כן יש נאמנות למדענים העוסקים בזיהוי על סמך טביעת אצבעות⁹⁸, ויש מי שפקפק בדבר⁹⁹.

שו"ת מהרי"ק שורש צח ענף ב. [97] ב"י שם; יש"ש גיטין פ"ד סי' כד; של"ה, הובא בשו"ת חוט השני סי' ט-יא; שו"ת בנין ציון ח"ג סי' צ. [98] ראה באריכות בנידון במאמרים הבאים — הרב ד. בורשטיין, הפרדס, תמוז, תשי"ג, סי' סד; הרב י.מ. מרמינסקי, הפרדס, תשרי, תשי"ד, סי' ג; הרב ש. פישר, נועם, ב, תשי"ט, עמ' ריא ואילך; הרב ג. נבון, דיני ישראל, ז, תשל"ו, עמ' קכט ואילך; הנ"ל, נועם, יט, תשל"ז, עמ' סא ואילך; שו"ת יביע אומר ח"ו חאבהע"ז סוסי" ג. וראה באוצה"פ סי' יז סקצ"ט בלוח הסימנים אות סב. [99] שו"ת דבר יהושע ח"ג חאבהע"ז

יביע אומר ח"ח חאבהע"ז סי' כה. [91] הרב ש. דיכובסקי, אסיא, סז-סח, תשס"א, עמ' 13 ואילך, פרק ב; שו"ת חוות בנימין ח"ג סוסי" קח. וראה הרב י. אריאל, אסיא, חוב' סז-סח, תשס"א, עמ' 102 ואילך; הרב א. שרמן, תחומין, כב, תשס"ב, עמ' 392 ואילך. [92] הגרש"ז אויערבאך, נועם, א, תשי"ח, עמ' קנו. [93] הרב ש. דיכובסקי, אסיא עה-עו, תשס"ה, עמ' 116 ואילך. [94] שו"ת מהריב"ל ח"א סי' כו; שו"ת ציץ אליעזר ח"ו סי' מב פ"א. [95] מרדכי גיטין פ"ד סי' שסט; ב"י אבהע"ז סי' קכט. [96] שו"ת תרומת הדשן ח"א סי' רלד; שם ח"ב סי' רסו;

מסוכנת והוא קרוב למות על אשה שמת בעלה, אם חוששים שלא יוכלו למצוא אחר כך עדות אחרת, והאשה תישאר עגונה; כמו כן מותר לחבוש בבית האסורים בשבת איש שרוצה לברוח ולעגן את אשתו¹⁰⁴.

קטלנית — קטלנית היא אשה שנישאה או היתה מאורסת¹⁰⁵ לשני אנשים ומתו, ודינה שאינה רשאית להינשא עוד לאיש שלישי, ובטעם הדבר נחלקו אמוראים, אם מעין גורם או מזל גורם¹⁰⁶. ואם נישאת — לא תצא¹⁰⁷. אמנם יש מי שכתב, שאם בא לשאול, והורו לו שלא לשאת ונשא — יוציא, כי שאלתו מראה שהוא מקפיד ומסתכן¹⁰⁸.

יש מי שכתב, שקטלנית אין בו איסור, אבל הוא מרוחק על צד הניחוש והפחד והתימהון שיש ברוב שעות היום שינזקו בהם הגופות החלשים¹⁰⁹; ויש מי שכתבו שהוא איסור גמור¹¹⁰.

יש מי שכתב, שאשה המתפרנסת בכוחות עצמה שלא בצער, ומצליחה בפרנסתה גם אחרי מיתת בעליה הקודמים, ניתן לתלות בכך פתח להיתר

בדיקה גנטית לזיהוי החלל — כיום יש אפשרות לזהות אדם בדרגה קרובה לוודאות על סמך ממצאים גנטיים¹⁰⁰. יש מי שכתב, שאם הבדיקה נעשית מעצמו לעצמו, היינו שמזהים את המרכיב הגנטי בגוף החלל עם אותו מרכיב גנטי בחומר ידוע של אותו אדם, כגון שערותיו שנותרו בביתו וכיו"ב, הרי זה קרוב לסימן מובהק, ואם יש רגלים לדבר וצדדים הלכתיים נוספים אפשר לסמוך על בדיקה זו להתיר את האשה, אבל אם הזיהוי נעשה על ידי התאמה בין החומר הגנטי מגוף החלל לבין חומר גנטי זהה אצל ההורים או הצאצאים, הרי זה בגדר סימן בינוני בלבד¹⁰¹. ולשיטה זו יש מי שכתב, שאם הנפטר היה במקום שריפה גדולה, כגון פיגוע חבלני, וגופו השרוף מזוהה על ידי בדיקת דנ"א, יש להתיר את אשתו גם כשהתאמה נעשית עם קרובי משפחה ולא עם נתונים קודמים שלו-עצמו¹⁰²; ויש מי שכתב, שבדיקת דנ"א היא סימן מובהק כשלעצמו, ואפילו אם זה בהשוואה בין הנפטר לבין בני משפחתו¹⁰³.

עדות בשבת לעניין עגונה — מותר לקבל בשבת עדות מאיש החולה במחלה

110 ואילך. וראה עוד בע' תורשה הע' 169 ואילך. [104] מ"ב סי' שלט סק"ד. [105] ראה שו"ת חות יאיר סי' קצו. [106] כתובות סד ב, מחלוקת; רמב"ם איסורי ביאה כא א; טשו"ע אבהע"ז ט א. [107] שו"ע אבהע"ז ט א. [108] שו"ת חת"ס חאבהע"ז סי' כג, הובא בפת"ש סק"ב. [109] שו"ת הרמב"ם (בלאו) סי' ריח (הובא בכס"מ איסורי ביאה כא א, ובשו"ת מהר"ם אלשקר סי' עט). וראה באיגרות הרמב"ם הוצאת הרב י. שילת ח"ב עמ' תרכא-ב. [110] שו"ת הר"י מיגאש סי' קג; שו"ת הרשב"א

סי' ד. וסיים שם, שכל דבריו נאמרו רק בדרך ההערה ולא להורות הלכה למעשה, ואמנם ראיותיו שם לכאורה אינן עומדות בביקורת המציאות. [100] היינו בדיקת DNA. וראה ע' אבהות ברקע המדעי, וע' תורשה ברקע המדעי. [101] הרב מ.ש. קליין, בשם הגר"ש וואזנר, שריזים, גליון כ, תשס"ב, עמ' יח ואילך. וראה עוד מאמרו של הרב צ.י. בן יעקב, תחומין, כב, תשס"ב, עמ' 412 ואילך. [102] הרב י.צ. אושינסקי, תחומין, כד, תשס"ד, עמ' 395 ואילך. [103] הגר"נ גולדברג, תחומין, כג, תשס"ג, עמ'

שתינשא גם אחרי שמתו בעליה הקודמים¹¹¹.

יש מי שכתב, שבמקום ייבום לא חוששים לאיסור קטלנית, כי אין איסור קטלנית איסור גמור, בעוד שייבום היא מצווה מן התורה, ועוד משום ששומר מצווה לא ידע דבר רע¹¹².

יש מי שכתבו, שדין קטלנית הוא דווקא אם מתו הבעלים תיכף לאחר הנישואין, שאז חוששים שמא מעיין גורם או מזל גורם, אבל אם מתו לאחר זמן, לא שייך כלל עניין קטלנית¹²⁰. ויש מי שכתב, שהיינו אם חיו יחדיו שש שנים, וילדה ממנו בן¹²¹.

אם היה הבעל חולה קודם שנשא את האשה, ואחר הנישואין החמירה מחלתו ומת, אין לאשה דין קטלנית¹²².

דין קטלנית הוא דווקא באשה שמתו בעליה, ולא באיש שמתו נשיו¹¹³. יש מי שכתב, שאם מתו שתי נשיו מאותה מחלה — יש לחוש, ובוודאי אם מתו שלוש נשיו¹¹⁴, ויש מי שדחה דבריו¹¹⁵.

יש אומרים, שדין קטלנית הוא דווקא אם מת הבעל מחמת חולי, אבל אם נהרג, או מת בדבר, או כל מגיפה ומכת מדינה¹¹⁶, או נפל ומת וכיו"ב, אין כאן

עיי"ש. [117] רמ"א שם. השו"ע פתח כדעת הסובר שמזל גורם — ראה ב"ש סק"א, וסיים כדעת הסובר שמעיין גורם, מפני שרצה להסביר את דעת המקילים — ביאור הגר"א שם סק"ו. אמנם הט"ז שם סק"ג כתב, שכיוון שדשו בה רבים, אין הסכנה מצויה עוד. [118] שו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תרפב. [119] שו"ת נובי"ת חאבהע"ז סי' ט. [120] סי' חסידים סי' תעח; שו"ת חות יאיר סי' קצז; שו"ת צפנת פענח סי' כג; ערוה"ש אבהע"ז ט ד; שו"ת שבט הלוי ח"י סי' רכט. וראה אוצה"פ סי' ט סע' ט"ו סק"ג. [121] שו"ת מהרש"ם ח"ב סי' קמא. וראה בס' במראה הבזק ח"ד סי' קכו הע' ו. [122] שו"ת חת"ס חאבהע"ז ח"א סי' כד; שו"ת חסד לאברהם מהדורת חאבהע"ז סי' ז; שו"ת אמרי יושר ח"א סי' קצז; שו"ת חדות יעקב מהדורת סי' נ; שו"ת דברי חיים ח"א סי' יג; שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ב סי' נ. וראה עוד באוצה"פ סי' ט סק"ו אות ב. וראה עוד בנידון בשו"ת קנה בשם ח"א סי' קיח; שו"ת מנחת יצחק, ליקוטי תשובות סי' קמג;

ח"ג סי' שסד. וראה עוד באוצה"פ סי' ט סק"א אות א. וראה סיכום דיני קטלנית באוצה"פ סי' ט, ובאנציקלופדיה תלמודית כרך יג ע' חזקה(ה), עמ' תשמב ואילך. [111] שו"ת נובי"ק חאבהע"ז סי' ט. טעמו — להלכה נפסק שטעם איסור קטלנית הוא משום שמזלה גורם ולא מעין גורם, ומכיוון שהיא מצליחה בעסקיה בכוחות עצמה, הרי שאין מזלה גורם לעניות. [112] שו"ת פאר הדור להרמב"ם סי' קמו; שו"ת נובי"ק חאבהע"ז סי' י. וראה עוד באריכות ביחס לשיטה זו בשו"ת חכם צבי סי' א; שו"ת האלף לך שלמה חאבהע"ז סי' מד; שו"ת חיים שאל ח"ב סי' לח אות נ; שו"ת חת"ס חאבהע"ז ח"א סי' כד; שו"ת תורת חסד חאבהע"ז סי' ה. [113] שו"ת הרא"ש כלל יג סי' ח; טושו"ע אבהע"ז ט ב. וראה באוצה"פ שם סק"ג אות א. [114] ח"מ סי' ט סק"ג. [115] ב"ש שם סק"ד. [116] ראה אוצה"פ סי' ט סק"ז. וראה בשו"ת דובב מישרים ח"ג סי' מה, באיש שמת בגלות רוסיה בזמן מלחמת העולם השנייה, שרוב האנשים מתו שם מאותה מחלה,

אם היה לזוג בנים, ובפרט אם היו בנים מהבעל השני, אין לאשה דין קטלנית¹²³.

יש להקל שלא לדונה כקטלנית¹²⁸. גיורת שמתו שני בעליה בהיותה גויה, יש מי שהסתפקו אם יש לה דין קטלנית, ולא תינשא לאחר גירותה¹²⁹; ויש אומרים, שאין בה כלל דין קטלנית¹³⁰.

אם מת הבעל כשהוא זקן — יש אומרים, שגם אז יש דין קטלנית¹²⁴, אך דעת רוב הפוסקים, שאין דין קטלנית כשהבעל מת זקן¹²⁵.

נחלקו הפוסקים אם דין קטלנית שייך גם באשה שהתגרשה פעמיים¹³¹.

איש משותק או נכה שזקוק לעזרה, ואינו מוצא אשה שתינשא לו, מותר לו לכתחילה לשאת אשה קטלנית שמסכימה להינשא לו, וכיוון שהוא מותר, גם היא מותרת¹²⁶.

יש מי שחידש, שבארץ ישראל אין איסור קטלנית, כי שם אינה תחת המזל¹³².

אשה שחלתה במחלה מדבקת, ונישאה לשני אנשים ושניהם נדבקו ממחלתה ומתו, ועכשיו היא הבריאה ממחלתה, אפשר שאין לה דין קטלנית¹²⁷.

מכונת אמת לעניין גירושין — חולה שאינו יכול לדבר, ואף אינו יכול לרמוז בדרך כלשהי, והוא חפץ לגרש את אשתו, יכולים לבדוקו במכונת אמת¹³³, בתנאי שבאותה שעה בדקו אותו גם בעניינים אחרים¹³⁴; יש מי שכתבו, שאין כל מקום בהלכה להסתייע בפסיקת הלכה על יסוד תוצאות בדיקה של מכונת אמת, וממילא אין כל מקום לחייב למי שהוא להיבדק

אשה שקבלה הזרעה מלאכותית מבעלה הראשון ומת, ואחר כך קבלה הזרעה מלאכותית גם מבעלה השני ומת,

אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם חאבהע"ז סי' ט סק"ב. [127] הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם חאבהע"ז סי' ט סק"ב. ועיי"ש שנשאר בע"ע. [128] שו"ת משברי ים סי' פא. [129] שו"ת אבני חפץ סי' סב; שו"ת בית יודיה סי' ל; שו"ת עמודי אור סי' פא. [130] חמדת משה סי' קנג; שו"ת חלקת יעקב ח"א סי' קמג; שו"ת אבן פנה סי' קנא. [131] ראה רמ"א אבהע"ז ט א. וראה באוצה"פ שם. ראה עוד בס' ועלהו לא יבול, ח"ב עמ' קעט. [132] שו"ת שואל ומשיב מהדורת ח"ג סי' פז. [133] polygraph. [134] שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ד סי' צח. בעניין בדיקה במכונת אמת — ראה גם בשו"ת משברי ים סי' מב.

שו"ת שבט הלוי ח"י סי' קכט. [123] ס' חסידים סי' תעח; שו"ת שבט הלוי שם. [124] שו"ת התשב"ץ ח"ג סוסי' יד, בשם הריב"ש; שו"ת הלכות קטנות ח"א סי' קנ; ברכ"י אבהע"ז סי' ט סק"י, בשם כמה פוסקים; שו"ת משפטי צדק סי' צז; שו"ת מהרי"ל דיסקין סי' לה אות ג. [125] שו"ת מהרי"ז סי' קפג; ב"ש שם סק"ו; ברכ"י שם סק"י; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ד סי' מג; שו"ת משברי ים לאאמור"ר סי' ח; שו"ת שבט הלוי ח"ח סי' רסח וח"י סי' רכט. וראה באריכות בשו"ת יביע אומר ח"ג חאבהע"ז סי' ה, ושם ח"ח חאבהע"ז סי' טז. וראה עוד בע' זקן הע' 422 ואילך, ובאוצה"פ סי' ט סקט"ו. וראה שם, בעניין הגדרת גיל הזקן בנידון. [126] הגרש"ז

יבם ויבמה – יבמה שהיא חולה, ואינה יכולה לחלוץ או לייבם, מותר ליבם לשאת אשה אחרת, כיוון שאין המניעה ממנו, אלא שצריך להישבע שבכל עת שתוצה לחלוץ, יתן לה חליצה¹³⁸.

מעיקר הדין אין לחלוץ לפני שעברו תשעים יום ממות הבעל, חוץ מיום המיתה ויום הייבום או החליצה¹³⁹. אכן, אם נפלה היבמה לפני שני אחים, שאחד הוא חולה מסוכן מאד והשני הוא עולל ויונק, ואם לא יחלוץ לה מיד יש לחשוש שימות עד תשעים יום, ואז תישאר עגונה לזמן רב, עד שיגדל האח הקטן – יש אומרים, שיכול לחלוץ לה מיד כדי להצילה מעגינותה¹⁴⁰.

אין ביבמה דין קטלנית¹⁴¹.

קדימויות בטפול רפואי

א. הגדרת המושג

הצורך בהפעלת שיקולי קדימות או עדיפות מתעורר כאשר שני מצבים או יותר באים יחדיו, ואי אפשר לספק את כל צרכיהם של כל הגורמים הנזקקים לפתרון הבעיה. במקרים אלו יש לברור, להקדים

במכונת אמת¹³⁵. מכונת אמת בודקת תגובות של מערכת העצבים האוטונומית (לחץ-דם, דופק, קצב נשימות, והזעת העור) לסדרת שאלות. ההנחה היא, שבעת אמירת שקר יש שינויים בלתי נשלטים בפעולות אלו של המערכת האוטונומית. אכן, במחקרים רבים נמצא, כי דרגת האמינות איננה גבוהה, שכן יש אנשים היכולים לשקר מבלי שהמכונה תגלה זאת, ויש אנשים שהם דוברי אמת, אך בגלל כעס או התרגשות יגיבו בצורה שתהא דומה לתגובת שקר¹³⁶.

גט מעכשיו ולאחר זמן – חולה במחלה מוחית ניוונית, שנמצא במצב שעדיין כשיר לתת גט, והוא הולך ומדרדר ויגיע למצב שבו לא ימות אך לא יהיה כשיר כלל, ואשתו תישאר עגונה למשך שנים רבות, ומאידך אין היא רוצה לצערו ולעוזבו לנפשו דווקא במצבו הקשה, יש מי שכתב, שיכולים לסדר גט עם תאריך של יום הנתונה כשהבעל עדיין כשיר, ובתנאי שלא יחול הגט אלא לאחר שנה וכד', שאז בכל אותה תקופה היא אשתו גמורה, ויכולה לשמש אותו לסייעו כרצונה הטוב, אבל לא יסדרו הגט בדרך של מעכשיו ולאחר זמן, כי בדרך זו היא ספק מגורשת כבר מעכשיו¹³⁷.

וחליצה א יט, על פי יבמות מא ב; טוש"ע אבהע"ז קסד א. וראה ברמ"א שם ובנו"כ אם דין זה הוא לכתחילה או גם בדיעבד. וראה עוד בשו"ת יביע אומר ח"ח חאבהע"ז סי' כח. [140] שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ה סי' ב; שו"ת בית יצחק חאבהע"ז ח"ב סי' קטו; שו"ת הרי בשמים ח"א סי' קטו. וראה בשו"ת יביע אומר שם. [141] שו"ת הרמב"ם סי' קמג.

[135] שו"ת יביע אומר ח"ז חח"מ סי' ח; שו"ת ציץ אליעזר ח"כ סי' נו סק"ב. [136] וראה בהרחבה על הבעיות הכרוכות בבדיקות במכונת אמת במאמר – Steinbrook R, *N Engl J Med* 327:122, 1992. [137] שו"ת שבט הלוי ח"י סי' רנח. [138] שו"ת האלף לך שלמה חאבהע"ז סי' ח. וראה בע' חולה הע' 264 ואילך, בדין יבם שהוא חולה. [139] רמב"ם יבום